

SVERIGES PSYKOLOGFÖRBUND

5

KONGRESS 2020

10

15

20

Punkt 8/Etikrådet

25

Etikrådets verksamhetsberättelse för kongressperioden 2016 - 2019

30

35

40

45

50

KONGRESS 2020

Punkt 8/Etikrådet

5

Etikrådets verksamhetsberättelse för kongressperioden 2016 - 2019

10

Enligt arbetsinstruktionen för etikrådet kapitel 1:4 överlämnar etikrådet härmed sin verksamhetsberättelse för kongressperioden nov 2016-maj 2019.

15

Etikrådets sammansättning under perioden:

Kristina Taylor, ordförande (omvald 2016)

20

Birgitta Johansson Niemelä, vice ordförande (omvald 2016)

Anita Wäster, sekreterare (omvald 2016)

Bo Hejlskov Elvén, ledamot (omvald 2016 för två perioder)

Åsa Prestby Magnusson, ledamot (nyvald 2016)

25

Patrik Lind, ledamot (nyvald 2016)

På kansliet har etikrådet under perioden haft kontinuerligt och stabilt administrativt stöd.

30

Sammanträden

Etikrådet har under kongressperioden haft 18 sammanträden: sju tvådagarsmöten

35

och 11 endagsmöten. Ett av rådets möten var förlagt till Stellenbosch, Sydafrika, i samband med en internationell etikkonferens (se nedan). Etikrådet har varvat sina möten mellan Stockholm, Göteborg, Uppsala och Lund, detta för att kunna bjuda in studenter till öppna samtal med etikrådet. Två av våra sammanträden var i formen av internat för att möjliggöra mer intensivt arbete. Utöver våra fysiska möten har etikrådet haft fyra telefonsammanträden.

40

45

50

5 Etikrådets arbete

Enligt Psykologförbundets arbetsinstruktion för Etikrådet har rådet till uppgift:

- 10 • att ge medlemmarna råd och stöd i yrkesetiska överväganden
- att bidra till vidmakthållandet och utvecklingen av psykologetiken bland annat genom att främja reflektion kring yrkesetiska dilemman
- att efter anmälan utreda medlems eventuella åsidosättande av förbundets yrkesetiska principer
- 15 • att avge yttranden och förslag i yrkesetiska frågor i enlighet med förbundets stadgar och denna arbetsinstruktion
- att samla och publicera praxis i yrkesetiska frågor

20 Detta arbete har under kongressperioden skett på följande sätt:

25 **Handläggning av klagomål**

Samtliga inkomna klagomål har diskuterats ingående i rådet, även de som inte sedan kommit att handläggas på grund av att den påklagade psykologen inte varit medlem, att klagomålet skickats anonymt, att en anhörig/annan part skrivit klagomålet, att de 30 beskrivna händelserna utspelat sig mer än två år tillbaka i tiden eller att etikrådet bedömt att klagomålet ej berört etiska frågor utan annat, t.ex. arbetsrätt.

I de fall klagomålet har handlagts som ett ärende har en ledamot i rådet utsetts att 35 föra telefonsamtal med psykologen, i de allra flesta ärenden två eller flera samtal. Efter varje telefonsamtal med påklagad psykolog har ansvarig ledamot rapporterat tillbaka till rådet vid nästkommande möte, och fått återkoppling på vad man kanske skulle behöva prata mer om med psykologen.

40 Under perioden har etikrådet i samråd med förbundsjurist, förbundsordförande och förbundsdirektör kommit fram till två förändringsförslag gällande handläggningsrutinerna: Den ena är redan genomförd och innebär att klagomål som berör allvarligt utnyttjande av beroendeställning/grova kränkningar av en 45 klients/patients rättigheter, inte är belagda med den preskriptionstid på två år som gäller för de flesta klagomål. Denna förändring är ett direkt resultat av de samtal förbundet fört med talespersoner för #vårdensomsvek (se nedan). Den andra föreslagna förändringen är att det i det mottagningsbrev som skickas ut till alla som 50 inkommer med ett klagomål till etikrådet, ska finnas information om möjligheten att

5 vända sig till patientnämnd och/eller IVO, samt en kort beskrivning som tydliggör skillnaden mellan dessa och etikrådets funktion och uppdrag.

10 Under kongressperioden har när detta skrivs 85 klagomål inkommit. Av dessa har ca en fjärdedel inte handlagts som ärenden på grund av något av de skäl som anges ovan. Klagomålen har sammantaget berört samtliga områden som återfinns i de nordiska psykologförbundens gemensamma yrkesetiska principer, och det har funnits en stor spridning när det gäller region, psykologens anställningsform och verksamhetsområde.

15

Rådgivning

20 Många psykologer kontaktar etikrådet via telefon eller mail, för att diskutera etiskt utmanande situationer. Under kongressperioden har rådet tagit emot flera hundra telefonsamtal och mail (150–200/år). Psykologer som kontaktat etikrådet för rådgivning har representerat ett stort antal skilda verksamhetsområden, offentliga/privata arbetsgivare/egenföretagare, regioner etc. Även patienter, anhöriga och representanter för andra yrkesgrupper har kontaktat etikrådet. När patienter/klienter ringer är det oftast för att fråga hur en anmälan till etikrådet görs och vad som händer med psykologen efter en anmälan. Anhöriga vill ofta veta om psykologer får eller bör agera på ett visst sätt.

30

Spaning/trender i rådgivnings- och klagomålskontakterna

35 Redan under föregående kongressperiod uppmärksammade etikrådet en ökning av klagomål som berör kraftiga gränsöverträdelser och hot mot patienters integritet. Etikrådets vaksamhet på den sortens händelser har skärpts tack vare den kontinuerliga dialogen med talespersonerna för *#metoo-uppropet* *#vårdensomsvek* (se mer nedan).

40

45 En annan spaning vi lyfte fram i verksamhetsberättelsen för den förra kongressperioden var att väldigt många psykologer förmedlade till etikrådet i såväl klagomålsärenden som rådgivning och undervisning, en upplevelse av att yttre krav och organisatoriska förutsättningar kolliderade med psykologernas gemensamma yrkesetik. Denna spaning har varit ännu mer tydlig under aktuell kongressperiod.

50

5 Etikonsultationer

Etikrådet har vid merparten av våra sammanträden via universitetens studentföreningar bjudit in psykologstudenter till öppna etksamtal under sammanträdet sista timme. Detta har skett i Göteborg, Lund, Uppsala och Stockholm. Vid ett tillfälle i Stockholm bjöds även yrkesverksamma psykologer in till samtalet via stora Psykologgruppen på Facebook. Responsen på initiativet från studenter och psykologer har varit mycket positiv, men utfallet skralt. I Stockholm har vi aldrig haft någon besökande, vilket vi har tänkt kan bero på att vi i Stockholm inte har våra möten på något av universiteten, utan i förbundets lokaler. I övriga städer har det kommit några studenter, allt från en till runt tjugo. Etikrådet har bestämt att tillsammans med studentföreningarna vid de olika universiteten försöka se över vad som skulle kunna öka uppslutningen.

20

Undervisning

Anita Wäster har 2016 och 2017 undervisat i yrkesetik på psykologprogrammet vid Linnéuniversitet, samt på PTP-programmet i Region Kalmar.

Birgitta Johansson Niemelä har 2016 och 2017 vid sammanlagt fyra tillfällen undervisat i yrkesetik på psykologprogrammet vid Uppsala Universitet, samt på psykologprogrammet vid Stockholms universitet och 2018 på psykologprogrammet vid Mittuniversitetet. Vidare har Birgitta vid ett tillfälle undervisat på psykoterapeutprogrammet vid Uppsala Universitet. Birgitta har även 2017 varit inbjuden att samtala med PTP-psykologer i Eskilstuna och 2018 med PTP-psykologer och handledare i Nyköping.

Patrik Lind har tillsammans med Kristina Taylor undervisat i yrkesetik på VGRs PTP-program.

Åsa Prestby Magnusson har 2019 undervisat i yrkesetik på psykologprogrammet vid Mittuniversitetet.

Kristina Taylor har 2017 undervisat i yrkesetik på psykologprogrammet vid Mittuniversitetet. Under kongressperioden har Kristina föreläst i yrkesetik vid sammanlagt 15 av IHPUs introduktionskurser (spec.utb.), och examinerat 14 av dessa kurser, samt vid två tillfällen medverkat på introduktionskursen för blivande specialistpsykologer/psykoterapeuter vid Uppsala universitet. Kristina har regelbundet medverkat som gästföreläsare i olika etikmoment på psykoterapeut-/specialistprogrammet för psykologer vid Stockholms universitet. Sedan Västra

- 5 Götalandsregionens första egna specialistutbildning för psykologer startades 2017 har Kristina Taylor medverkat som kursledare och examinator i fyra kursomgångar. Liksom under 2019–2020 när Region Jämtland Härjedalen genomförde sin första introduktionskurs på psykologernas spec.utb, i samarbete med IHPU. Vidare har Kristina vid två tillfällen varit inbjuden till PTP-programmet i Örebro region och vid ett tillfälle till psykologer verksamma i Region Kronoberg, samt ett fortbildningstillfälle vardera för skolpsykologer i Göteborgsregionen respektive Helsingborg. Kristina har även besökt specialistkollegier vid några tillfällen.
- 10
- 15 Bo Hejlskov Elvén har medverkat vid PS15 och PS17 med ett etikseminarium.

20 **Samarbete med övriga förbundsorgan**

- 25 • *Förbundsstyrelse och förbundsordförande:* Regelbunden kontakt om frågor som berör etikrådets uppdrag. Etikrådet har haft två möten med hela FS och därutöver träffat förbundsordförande ca. två gånger per år för samtal om aktuella professionsetiska frågeställningar och utvecklingstankar gällande etikrådets uppdrag och förbundsarbetet i övrigt.
- 30 • Efter samtal med FS och förbundsordförande har etikrådet under kongressperioden tagit fram en mall för ett halvdags- respektive heldagsseminarium om professionsetik för psykologstudenter. Syftet med denna mall är att förbundet i samråd med psykologprogrammets programansvariga/studierektorer skulle kunna organisera att samtliga psykologstudenter under sin grundutbildning får möta representanter från etikrådet i en halv eller hel dags undervisning och samtal.
- 35 • *Förbundsjurist:* Etikrådet strävar efter en kontinuerlig kontakt med förbundsjuristen och har under perioden haft regelbundet utbyte i frågor som berört såväl etik som juridik, samt gränslandet däremellan. Detta samarbete har utvecklats och fördjupats, och etikrådets upplevelse är att dessa kontinuerliga samtal har ökat kvaliteten i etikrådets arbete avsevärt.
- 40 • *Kansli och förbundsdirektör:* Regelbunden kontakt om frågor som berör etikrådets uppdrag.
  - 45 ○ *Remisser.* Etikrådet har fått förfrågan om att ge synpunkter på flertalet remisser. Det är framförallt gällande två av dessa som etikrådet har
  - 50

5

varit mest aktiva i att ge synpunkter utifrån etiska aspekter, och diskutera med kansliet om förbundets svar:

10

- *För barnets bästa?* Utredningen om tvångsåtgärder mot barn inom psykiatrisk tvångsvård. Uppdraget till etikrådet var främst att bistå med en definition och avgränsning av begreppet Fasthållning i slutna barnpsykiatrisk vård.
- *Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom.*

15

- *Policydokumentet om evidensbaserad psykologisk praktik (EBPP).*

Etikrådet har varit en av många interna remissinstanser under förbundets arbete med att revidera EBPP-dokumentet. Etikrådet har inkommit med synpunkter på de olika versioner som skickats ut från kansliet under arbetsprocessen, och Kristina Taylor var med när Vetenskapliga rådet, Anders Wahlberg och Martin Björklind möttes för att diskutera dokumentet i februari 2020.

20

25

- *Samarbete med Medlemsrådgivningen.* Kristina Taylor har varit inbjuden till ett möte med ombudsmännen för att beskriva etikrådets uppdrag och samtala om exempel på frågor som kan komma till medlemsrådgivningen där det även skulle kunna vara värdefullt för medlemmen att rådgöra med etikrådet, för att bolla frågans yrkesetiska aspekter, samt omvänt vilken typ av frågor etikrådet får där det kan finnas juridiska aspekter att diskutera med medlemsrådgivningen. Vi har samtalat om hur detta utbyte kan utvecklas och systematiseras.

30

35

- Psykologtidningen: Sedan hösten 2017 skriver Kristina Taylor en text i varje nummer utifrån en etikrelaterad frågeställning.

40

- Övrigt: Birgitta Johansson Niemelä, Patrik Lind och Kristina Taylor deltog i januari i ett samtal med delar av styrelsen för Forensiska psykologer. Anledningen var funderingar från vissa av föreningens medlemmar över hur användbara de gemensamma yrkesetiska principerna är för den forensiska psykologin, samt ett önskemål att diskutera en del etiska dilemman som kan uppstå i det fältet.

45

50

5 Nordiskt samarbete

Varje år träffas representanter från samtliga nordiska psykologförbunds etikråd, från torsdag lunch till lördag lunch. Samtliga länder (utom Färöarna) turas om arrangera dessa möten, enligt ett rullande schema. Från det förbund som är värd/arrangör brukar hela etikrådet delta, från övriga länder kommer två representanter varav den ena förväntas vara etikrådets ordförande.

Under hela den aktuella kongressperioden har de nordiska etikråden arbetat med en revidering av de gemensamma yrkesetiska principerna som antogs av samtliga nordiska psykologförbund 1998. Våren 2019 lämnades vårt gemensamma förslag över till SAK.

- 2016 Reykjavik, Island. Kristina Taylor och Anita Wäster deltog från Sverige, och denna gång var det färöiska psykologförbundets etikråd representerat för första gången.
- 2017 Helsingfors, Finland. Kristina Taylor och Bo Hejlskov Elvén deltog från Sverige.
- 2018 Köpenhamn, Danmark. Kristina Taylor och Patrik Lind deltog från Sverige.
- 2019 Stockholm, Sverige. För första gången anordnades en gemensam träff för de nordiska etikråden och EFPAs etikråd Board of Ethics (BoE). I anslutning till det nordiska mötet respektive BoEs möte, arrangerade vi så att grupperna hade en gemensam eftermiddag och kväll i Stockholm, med ett inledande föredrag av förbundsordförande Anders Wahlberg. Psykologer från Nederländerna, Tjeckien, Storbritannien, Ryssland, Tyskland, Portugal, Frankrike, Danmark, Färöarna, Norge, Finland, Island och Sverige deltog. Med stolthet fick det svenska etikrådet veta att psykologförbundets etikråd i såväl Norge och Danmark som Tjeckien, på olika sätt har inspirerats av det svenska psykologförbundets klagomålshantering och förhållningssätt till yrkesetiska frågor.

5 Övrigt

- I oktober 2018 deltog hela etikrådet vid en internationell konferens om etikundervisning i Stellenbosch, Sydafrika, arrangerat av International Association for Education in Ethics (IAEE). Ur inbjudan:

The theme for the conference is "A Long Walk to Ethics Education." The conference theme links with the title of Nelson Mandela's autobiography, "A Long Walk to Freedom;" it suggests that ethics education is a complex and dynamic process characterized by life-long perseverance, courage, and integrity.

Sedan år 2016 får ER ett utbildningsbidrag varje år, varav hela beloppet under den aktuella kongressperioden lades på konferensresan till Stellenbosch. Utöver detta bidrag avstod ledamöterna från ersättning för förlorad arbetsinkomst vid ett flertal tillfällen, samt gjorde en noggrann ekonomisk planering för övriga möten så att deltagandet i konferensen skulle rymmas inom etikrådets befintliga budget.

Syftet med att delta vid konferensen var att få inspiration och idéer för framtida rådgivning och undervisning, vilket sittande etikråd ser har blivit en allt mer efterfrågad del av rådets uppdrag. Efter att ha deltagit vid IAEEs etikkonferens i Logroño, Spanien 2016, förstod vi att den svenska modellen för klagomålshantering kunde vara högintressant för många andra länder, och vi beslutade oss för att anmäla en presentation till konferensen i Sydafrika 2018. Vid konferensen bidrog Bo Hejlskov Elvén med ett föredrag om patienters självbestämmande, och Kristina Taylor berättade om etikrådets arbete och bakomliggande filosofi i en presentation med rubriken "A reflective approach to moral decision making and ethics education", då över 70 deltagare från 19 olika länder deltog. Intresset för etikrådets arbete var mycket stort. De möten och samtal med undervisande professionella från många olika discipliner och länder som konferens erbjöd, gav etikrådet en kunskapsinjektion och inspiration som vi tror har bidragit till kvalitet och ett fördjupat engagemang i vårt uppdrag. (<https://www.ethicsassociation.org/>)

- Hela etikrådet medverkade vid Psykologikonferensen i Stockholm 2017 respektive 2019. 2017 anordnade rådet ett flertal öppna etiksamtal, samt bidrog med tre föreläsningar. 2019, då konferensen hade temat Evidens och etik i praktiken, deltog rådsledamöterna vid flera seminarier och ställde frågor till föreläsarna utifrån etiska perspektiv, samt bidrog med två föreläsningar och deltagande i ett panelsamtal. Kristina Taylor var i egenskap av etikrådsordförande inbjuden som invigningstalare vid båda konferenserna.

- 5 • Patrik Lind och Kristina Taylor har under perioden representerat förbundet vid två möten vardera med nätverket Rätt till vård-initiativet. (<http://www.vardforpapperslosa.se>.)
- 10 • I juli 2017 representerade Kristina Taylor etikrådet vid ECP i Amsterdam, och följde där upp aktuella frågor gällande det yrkesetiska arbetet inom EFPA.
- 15 • Kristina Taylor har som SPFs representant under kongressperioden deltagit i möten med EFPAs Board of Ethics, i Luxemburg, Amsterdam, Paris, Stockholm (samt planerat i Berlin i april 2020).
- 20 • Hösten 2017 initierade förbundsordförande Anders Wahlberg och Kristina Taylor en kontakt med talespersonerna för *#metoo-uppropet #vårdensomsvek*. Anledningen till initiativet var att vi fick kännedom om att över 300 berättelser skickats in från patienter som beskrivit upplevelser av utnyttjande och övergrepp från vårdpersonal, och i dessa berättelser var psykologer överrepresenterade som yrkesgrupp. Anders och Kristina har sedan det första mötet träffat uppropets
- 25 talespersoner ca två gånger per år, vilket de har beskrivit som mycket viktigt för de människor de representerar.

30 I samtalen har vi bland annat diskuterat bidragande och förebyggande faktorer, och vi har identifierat en del gemensamma nämnare, som även varit aktuella i flera klagomål etikrådet hanterat gällande olika slags överträdelser av den professionella relationen och klientens integritet. Exempelvis att psykologen befinner sig i en livskris eller mycket utmanande privat situation, och inte uppmärksammar inte hur stor påverkan detta har på den egna yrkesrollen och mötet med klienter, att aktuell

35 verksamhet saknar tydliga riktlinjer för hur kontakter mellan behandlare och patient skall ske samt tillgänglig information till patienter om behandlares skyldigheter och patienträttigheter, en avsaknad av insyn i behandlingskontakterna från kollegor, verksamhetsansvarig, handledare etc., bristande medvetenhet hos psykologen om

40 vikten av tydliga roller och uppdrag, sänkt vaksamhet från psykologen som leder till en gradvis förskjutning av gränser.

45 I samtalen med *#vårdensomsvek* har vi föreslagit att vår profession och vårt professionsförbund kan och bör bidra genom att regelbundet lyfta dessa frågor - genom självreflektion, i kollegiala samtal, på APT-agendor, i utbildning och handledning etc. Samtalen har även lett till att SPF genom förbundsjuristen uppmärksammat IVO på problemet med den tvåårsgräns för anmälningar som gäller

50 för IVO, med tanke på att många som utsatts för utnyttjande/övergrepp av olika skäl ofta inte mår med att anmäla förrän efter lång tid.

- 5
- Kristina Taylor medverkade i planering och föreläsning vid ett seminarium på Polishögskolan i september 2017 med rubriken Psykologi och brottsutredning. I samarbete med Psykologförbundet bjöd Polismyndigheten in bland andra förhållare inom polisen, åklagare samt psykologer inom exempelvis Kriminalvård, barnahus och rättspsykiatri, till ett halvdagsseminarium för att
- 10
- ”belysa hur psykologisk kunskap tillämpas inom rättsväsendet, samt hur förhållandet mellan psykologisk behandling och brottsutredning ser ut”. Initiativet togs med anledning av Bergwallkommissionens rapport.

15 *A good head and a good heart are always a formidable combination*

-Nelson Mandela

20 *Etikrådet i Sveriges Psykologförbund
genom Kristina Taylor, ordförande*

25

30

35

40

45

50